

Column Hoofd Humanistisch Geestelijke Verzorging bij de krijgsmacht Erwin Kamp, uitgesproken tijdens de opening van het academisch jaar 2017-2018 van de Universiteit voor Humanistiek

Wie herinnert zich niet de beelden op de televisie van de Nederlandse veteranen die terugkeren van de VN missie in Srebrenica? Feestvierende en hossende militairen, met in hun midden Prins Willem Alexander, die opgelucht zijn dat zij terug naar huis kunnen. Wie herinnert zich niet de beelden van de Nederlandse commandant Karremans die samen met de later van oorlogsmisdaden veroordeelde Generaal Mladic het glas heft op een goede afloop van de deportatie van duizenden Moslims uit de enclave Srebrenica? Beelden die op ons netvlies staan gebrand en tot op de dag van vandaag een grote rol spelen in de verwerking van uitzendervaringen van veel Dutchbat veteranen.

Begin juli dit jaar werd opnieuw de val van de moslimenclave Srebrenica in 1995 actueel toen ruim tweehonderd Nederlandse veteranen aankondigden naar de rechter te stappen. Zij vinden dat zij door hun uitzending op allerlei vlakken schade hebben opgelopen. Zij zijn door de publieke opinie afgeschilderd als lafaards. Dit terwijl zij onvoldoende waren bewapend, een beperkt mandaat hadden en geen militaire steun van andere landen kregen. Ook willen zij een Nationaal eerherstel.

Wanneer veteranen in het nieuws zijn, wordt vrijwel direct gesproken over een Post Traumatische Stress Stoornis (PTSS). Alhoewel dit maar voor een kleine groep geldt, afhankelijk van het soort uitzending is dit ongeveer 5%, spelen echter veel vaker gevoelens van schuld en schaamte een rol. In dat geval kan er sprake zijn van Moral Injury. Een onderwerp waar tot nu toe in de zorg voor veteranen nog niet veel aandacht voor is. Een van de grondleggers van het concept rond Moral Injury is prof. dr. Jonathan Shay. Shay werkte meer dan vijftientig jaar als psychiater op het Amerikaanse Department of Veterans Affairs. Hij behandelde Vietnamveteranen. In zijn gesprekken merkte Shay dat voor een goede diagnose de DSM-kwalificatiemethode tekort schoot. Wanneer een veteraan wel een schokkende gebeurtenis had meegemaakt, maar hij niet leidde aan nachtmerries, was er geen PTSS. Echter, ook zonder PTSS had hij wel degelijk problemen om zijn uitzendervaringen in zijn leven te integreren. Ook sprak Shay veel veteranen die niet de dood in de ogen hadden gekeken, maar wel de afschuwelijke gevolgen van oorlog hadden gezien.

Als psychiater bekritiseerde hij zijn eigen beroepsgroep. Shay nam het psychiaters en psychologen kwalijk, dat zij in hun behandeling voornamelijk uitgaan van brain en mind. Volgens hem speelde er bij de veteranen nog veel andere zaken een rol. Sommigen voelden zich door de overheid verraden, want zij waren door de politiek met onzuivere motieven óf onvoldoende middelen op uitzending gestuurd. Daarnaast speelde de wijze waarop de media verslag deden van hun optreden in het uitzendgebied een grote rol bij de verwerking van hun uitzendervaringen. Veel veteranen kregen daardoor last van schuld en schaamte.

Met de invoering van de Veteranenwet in 2012 heeft de Nederlandse overheid een zorgplicht voor militairen die zij op uitzending sturen. De overheid moet aantonen dat zij voldoende aandacht en zorg besteedt aan veteranen. Toch gebeurt het nog geregeld dat

veteranen bij Defensie aankloppen en stellen dat zij onvoldoende nazorg hebben gekregen. Het lijkt tegenstrijdig, maar is het niet. De Nederlandse veteranenzorg is vandaag de dag een van de beste ter wereld. We hebben veel van onze fouten uit het verleden geleerd. Echter, alle zorg voor veteranen inrichten op basis van medische en juridische gronden is niet voldoende. De dominantie van het medische model en de daaraan gekoppelde voorzieningen zoals de militaire invaliditeitsuitkering staan een eigentijdse en op de persoon toegesneden zorgprogramma in de weg.

Wanneer wij de observaties van Shay leggen naast wat Nederlandse veteranen in Srebrenica hebben meegemaakt, zie ik twee overeenkomsten. De eerste is dat vorig jaar tijdens de viering van de Landelijke Veteranendag werd erkend dat de Srebrenica-veteranen op missie zijn gestuurd met een onmogelijke opdracht. Hun opdracht zou reeds op voorhand onuitvoerbaar zijn geweest. De tweede is dat heel veel veteranen, los van diegenen die gegijzeld zijn, niet zozeer hun eigen leven bedreigd hebben gevoeld, maar ervaren hebben dat door wat zij hebben meegemaakt hun morele overtuigingen op hun kop zijn gezet.

Alles waarvoor zij stonden, waarin zij geloofden, hun opvattingen over goed en kwaad kantelde 180 graden doordat zij niet het vermoorden van ruim 8.000 moslim mannen en jongens hebben kunnen tegenhouden. Dit schuld- en schaamtegevoel, aangewakkerd door hoe zij destijds in de publieke opinie zijn veroordeeld, speelt voor velen nog dagelijks een grote rol in hun leven.

Maar stel nu dat een groot deel van hen geen PTSS heeft, maar last heeft van Moral Injury? Dat stelt de nazorg van veteranen in een heel ander daglicht. Het vraagt namelijk veel meer om een dialoog met de samenleving over onder welke voorwaarden wij militairen op missie sturen én op welke wijze wij hen weer in Nederland opnemen.

Daarnaast is het mijn stellige overtuiging dat heel veel veteranen helemaal niet uit zijn op een militaire invaliditeitsuitkering. Waar zij behoefte aan hebben is dat er iemand is die onbevooroordeeld naar hen luistert, die hen begrijpt, de tijd voor hen neemt en die met hen praat om de Moral Injury in hun leven een plaats te geven. Niet om hun morele verwonding te genezen of beter te maken maar ervoor te zorgen dat zij het kunnen integreren in hun leven zodat ze misschien op een dag kunnen zeggen dat ze het de moeite waard vonden omdat ze voor hun ervaringen oprechte erkenning krijgen, dat de samenleving hen waardeert voor wat zij onder de gegeven omstandigheden konden doen. En dat zij, ondanks alles, ook nog eens moreel zijn gegroeid.

Ik wens u allen een inspirerend en zinrijk nieuw academisch jaar toe!

Utrecht, 04 september 2017

Drs. Erwin Kamp

Hoofd Dienst Humanistisch Geestelijke Verzorging bij Defensie